O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol. 2 No. 3

2026

International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research

Volume 2 Issue 3
2026

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro jurnali

3-son
2026

Международный журнал современных научно-технических исследований

Том 2 Выпуск 3
2026

MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas’ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay’ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O’zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O’zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O’zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro‘yxatidan o‘tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O‘zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© “O‘zMU Jizzax filiali” – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko‘chasi, 259-uy.

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING OG‘ZAKI NUTQ KO‘NIKMALARINI 5O‘ INTEGRATIV METODIK TIZIMI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Axmedov Hasan Uzairovich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, mustaqil izlanuvchi.

Annotatsiya.

Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan 5O‘ integrativ metodik tizimining nazariy-metodik asoslari yoritilgan. Tizim *O‘qituvchi, O‘rganuvchi, O‘qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, O‘quv topshiriqlari hamda O‘qitish muhiti* komponentlarining o‘zaro funksional integratsiyasiga asoslanadi. Tadqiqotda pedagogik modellashtirish, strukturaviy-funksional tahlil, qiyosiy tahlil va tizimlashtirish metodlaridan foydalanilgan. Natijada 5O‘ tizimining maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklardan iborat pedagogik model bilan bog‘lanish mexanizmi asoslangan. Interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik va moslashuvchan qayta aloqa tizimning ishlash tamoyillari sifatida belgilangan. Mazkur integratsiya bo‘lajak o‘qituvchining turli vaziyatlarda fikrini aniq, mantiqiy, ravon va pedagogik maqsadga muvofiq ifodalashini ta’minlaydigan yaxlit metodik mexanizm sifatida tavsiflangan.

Kalit so‘zlar: 5O‘ integrativ metodik tizimi, o‘qituvchi, o‘rganuvchi, o‘qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, o‘quv topshiriqlari, o‘qitish muhiti, komponentlararo integratsiya, pedagogik model, interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik, moslashuvchan qayta aloqa.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ УСТНОЙ РЕЧИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНОЙ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ «5O‘»

Ахмедов Хасан Узаирович

Чирчикский государственный педагогический университет, независимый исследователь.

Аннотация.

В статье освещены теоретико-методические основы интегративной методической системы 5O‘, направленной на развитие навыков устной речи будущих учителей. Система основана на функциональной интеграции компонентов *«Учитель», «Обучающийся», «Методы, техники и практика обучения», «Учебные задания» и «Образовательная среда»*. В исследовании использованы методы педагогического моделирования, структурно-функционального и сравнительного анализа, а также систематизации. В результате обоснован механизм взаимосвязи системы 5O‘ с педагогической моделью, включающей целевой, содержательный, процессуально-технологический и оценочно-результативный блоки. В качестве принципов функционирования системы определены интерактивное речевое взаимодействие, ситуативно-контекстуальная организация, рефлексивно-регулятивный подход и адаптивная обратная связь. Данная интеграция охарактеризована как целостный методический механизм, обеспечивающий способность будущего учителя точно, логично, свободно и в соответствии с педагогической целью выражать свои мысли в различных ситуациях.

Ключевые слова: интегративная методическая система 5O‘, учитель, обучающийся, методы, техники и практика обучения, учебные задания, образовательная среда, межкомпонентная интеграция, педагогическая модель, интерактивное речевое взаимодействие, ситуативно-контекстуальная организация, рефлексивно-регулятивный подход, адаптивная обратная связь.

DEVELOPING FUTURE TEACHERS’ ORAL COMMUNICATION SKILLS BASED ON THE 5O‘ INTEGRATIVE METHODOLOGICAL SYSTEM

Axmedov Hasan Uzairovich

Chirchiq State Pedagogical University, Independent Researcher.

Abstract.

The article presents the theoretical and methodological foundations of the 5O‘ integrative methodological system aimed at developing future teachers’ oral communication skills. The system is based on the functional integration of the components *Teacher, Learner, Teaching Methods, Techniques and Practices, Learning Tasks, and Learning Environment*. The study employed pedagogical modeling, structural-functional analysis, comparative analysis, and systematization methods. As a result, the mechanism linking the 5O‘ system with a pedagogical model consisting of goal-oriented, content, process-technological, and assessment-result blocks was substantiated. Interactive verbal collaboration, situational-contextual organization, reflective-regulatory practice, and adaptive feedback were identified as the operational principles of the system. This integration is characterized as a holistic methodological mechanism that enables future teachers to express their ideas accurately, logically, fluently, and in accordance with pedagogical objectives in various situations.

Keywords: 5O‘ integrative methodological system, teacher, learner, teaching methods, techniques and practices, learning tasks, learning environment, intercomponent integration, pedagogical model, interactive verbal collaboration, situational-contextual organization, reflective-regulatory practice, adaptive feedback.

Kirish. Zamonaviy pedagogik faoliyatda o‘qituvchining kompetentligi faqat fan mazmunini bilish bilan cheklanmaydi. O‘qituvchi o‘quv materialini tushuntirish, savol qo‘yish, fikrni dalillash, auditoriya bilan muloqot o‘rnatish, o‘quvchining javobiga munosabat bildirish, murakkab vaziyatni nutq vositasida boshqarish va refleksiv tahlil qilish qobiliyatiga ham ega bo‘lishi zarur. Shu sababli bo‘lajak o‘qituvchilarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini oliy ta’lim jarayonida maqsadli rivojlantirish pedagogik tayyorgarlikning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kommunikativ kompetensiya nazariyasida nutqiy faoliyat grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuzishdan kengroq hodisa sifatida talqin qilinadi. D. Hymes kommunikativ kompetensiya tushunchasi orqali til birliklaridan ijtimoiy vaziyatga mos foydalanish zaruratini asoslagan. M. Canale va M. Swain esa kommunikativ kompetensiyani o‘zaro bog‘liq tarkibiy qismlar orqali tushuntirib, til o‘rgatishda real kommunikativ faoliyatning ahamiyatini ko‘rsatgan. Ushbu qarashlar bo‘lajak o‘qituvchining nutqini ham vaziyat, maqsad, adresat va kommunikativ vazifa bilan uzviy bog‘liq holda shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi.

Og‘zaki nutqni rivojlantirishda alohida metod yoki mashqning o‘zi yetarli emas. O‘qituvchi faoliyati, talabaning subyekt sifatidagi ishtiroki, qo‘llaniladigan metod va texnikalar, topshiriqlar mazmuni hamda muloqot yuz beradigan ta’lim muhiti bir-biriga mos kelmasa, nutqiy faoliyat fragmentar tus oladi. Aynan shu metodik nomutanosiblik komponentlarni yagona maqsad atrofida integratsiyalovchi tizimga ehtiyoj tug‘diradi.

Vaziyatli ta’lim konsepsiyasida o‘rganish ijtimoiy amaliyot va faoliyat konteksti bilan bog‘liq jarayon sifatida qaraladi. Bilimning amaliyotda shakllanishini o‘rgangan M. Eraut ham nazariy bilim, tajriba va professional faoliyat o‘rtasidagi aloqani muhim deb hisoblaydi. Og‘zaki nutqni o‘qitishga doir tadqiqotlarda esa kommunikativ topshiriqlar, o‘zaro muloqot, nutqning ravonligi va aniqligini birgalikda rivojlantirish zarurati ta’kidlanadi. Demak, bo‘lajak o‘qituvchining nutqiy tayyorgarligi auditoriyadagi real pedagogik vaziyatlarga yaqinlashtirilgan, ko‘p komponentli metodik muhitda tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Mazkur tadqiqotda taklif etilayotgan 5O‘ integrativ metodik tizimi aynan shu ehtiyojdan kelib chiqadi. “5O‘” nomi tizimning besh tayanch komponenti — O‘qituvchi, O‘rganuvchi, O‘qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, O‘quv topshiriqlari hamda O‘qitish muhitining bosh harfi asosida shakllantirilgan. Tizimning konseptual g‘oyasi mazkur komponentlarni parallel elementlar sifatida emas, balki o‘zaro ta’sir qiluvchi va bir-birining funksional imkoniyatini kuchaytiruvchi metodik birliklar sifatida tashkil etishdan iborat.

Tadqiqotning maqsadi 5O‘ integrativ metodik tizimining tarkibiy tuzilishi va ishlash mexanizmini ilmiy-metodik jihatdan asoslash, uni bo‘lajak o‘qituvchilarning og‘zaki nutq ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklardan iborat pedagogik model bilan integratsiyalash tamoyillarini aniqlashdir. Tadqiqot savoli quyidagicha belgilandi: 5O‘ komponentlari qanday metodik bog‘lanishda tashkil etilganda og‘zaki nutqni rivojlantirishning yaxlit, vaziyatga mos va qayta aloqaga tayangan mexanizmi yuzaga keladi?

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega bo‘lib, unda empirik samaradorlik ko‘rsatkichlarini sun’iy ravishda keltirish emas, balki 5O‘ integrativ metodik tizimining konseptual tuzilishi, funksional aloqalari va pedagogik modeldagi o‘rnini asoslash maqsad qilingan. Shu bois metodologik baza kommunikativ, kompetensiyaviy, faoliyatga yo‘naltirilgan, vaziyatli-kontekstual va refleksiv yondashuvlarning o‘zaro uyg‘unligiga tayandi.

Birinchi bosqichda ilmiy adabiyotlarni nazariy va qiyosiy tahlil qilish metodi qo'llanib, kommunikativ kompetensiya, bilim, vaziyatli o'rganish, og'zaki nutqni o'qitish va topshiriqqa asoslangan ta'limga oid konsepsiyalarning metodik imkoniyatlari aniqlashtirildi. Bu tahlil nutq ko'nikmasini faqat lingvistik aniqlik bilan emas, balki interaktivlik, vaziyatga moslik, strategik boshqaruv va refleksiya bilan bog'liq integrativ sifat sifatida talqin qilishga imkon berdi.

Ikkinchi bosqichda pedagogik modellashtirish metodi asosida 5O' tizimining tarkibiy komponentlari va ularning pedagogik model bloklari bilan aloqasi loyihalashtirildi. Modellashtirishda "komponent → funksiya → o'zaro ta'sir → kutiladigan nutqiy natija" mantiqiy zanjiri asosiy tahlil birligi sifatida olindi. Bu yondashuv har bir komponentning alohida vazifasini emas, balki boshqa komponentlar bilan bog'langanda hosil qiladigan metodik effektini aniqlashga xizmat qildi.

Uchinchi bosqichda strukturaviy-funksional tahlil yordamida O'qituvchi, O'rganuvchi, O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, O'quv topshiriqlari hamda O'qitish muhitining vazifalari belgilandi. Tizimning barqaror ishlashi uchun to'rtta funksional tamoyil — interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik va moslashuvchan qayta aloqa — ajratildi. Mazkur tamoyillar tizim elementlarini bir yo'nalishga birlashtiruvchi ichki mexanizm sifatida qaraldi.

To'rtinchi bosqichda tizimlashtirish va konseptual sintez metodlari orqali 5O' komponentlari pedagogik modelning maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklariga joylashtirildi. Natijada tizimning statik sxemasi emas, balki maqsaddan natijaga, natijadan esa qayta aloqa orqali navbatdagi o'quv sikliga qaytadigan dinamik tuzilishi ishlab chiqildi.

NATIJALAR

Nazariy tahlil va pedagogik modellashtirish natijasida 5O' integrativ metodik tizimi bo'lajak o'qituvchining og'zaki nutqini rivojlantirishga xizmat qiluvchi besh o'zaro bog'liq komponentdan tashkil topgan metodik konstruksiya sifatida aniqlandi. Tizimda har bir komponent mustaqil vazifaga ega, biroq kutiladigan pedagogik natija komponentlarning o'zaro muvofiqlashtirilgan faoliyati orqali yuzaga keladi.

1-jadval. 5O' integrativ metodik tizimi komponentlarining funksional tavsifi

Komponent	Asosiy funksiya	Nutqiy faoliyatdagi ifodasi	Integrativ aloqasi
O'qituvchi	Tashkil etuvchi, fasilitator va diagnost	Nutqiy vaziyat yaratadi, model ko'rsatadi, teskari aloqa beradi	Barcha komponentlarni maqsad va mezonlar asosida muvofiqlashtiradi
O'rganuvchi	Faol subyekt va refleksiv ishtirokchi	Gapiradi, tinglaydi, savol beradi, dalillaydi, o'z nutqini tahlil qiladi	Topshiriq, metod va muhit imkoniyatlarini faoliyatga aylantiradi
O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti	Nutqiy faoliyatni texnologik tashkil etish	Munozara, rolli o'yin, simulyatsiya, muammoli vaziyat, mikroo'qitish	O'quv topshirig'ini muloqot faoliyatiga aylantiradi
O'quv topshiriqlari	Nutqni harakatga keltiruvchi didaktik birlik	Tushuntirish, savol-javob, fikrni asoslash, vaziyatni boshqarish, xulosa qilish	Maqsad, metod va baholash mezonlarini bir vazifada birlashtiradi
O'qitish muhiti	Psixologik, kommunikativ va texnologik sharoit yaratish	Xavfsiz muloqot, hamkorlik, auditoriya/digital vositalardan foydalanish	Interaktivlik va real kontekstga yaqinlikni ta'minlaydi

Birinchi komponent — **O'qituvchi**. Tizimda o'qituvchi tayyor bilimni uzatuvchi yagona manba emas, balki nutqiy faoliyatni loyihalovchi, vaziyat yaratuvchi, kuzatuvchi va moslashuvchan qayta aloqa beruvchi subyekt sifatida talqin qilinadi. O'qituvchining vazifasi talabaning o'rniga gapirish emas, balki uning mustaqil nutq hosil qilishi uchun metodik sharoit yaratishdir. Shuning uchun o'qituvchi nutq namunasini ko'rsatish, savollar orqali fikrni kengaytirish, kommunikativ qiyinchilikni aniqlash va individual yordam darajasini moslashtirish funksiyalarini bajaradi.

Ikkinchi komponent — **O'rganuvchi**. 5O' tizimining faol markazi hisoblanadi. Talaba nutqiy topshiriqni bajaruvchi obyekt emas, balki maqsadni anglaydigan, kommunikativ strategiyani tanlaydigan, suhbatdosh bilan hamkorlik qiladigan, o'z nutqini kuzatadigan va zarur holatda tuzatadigan subyekt sifatida qatnashadi. Bu holat refleksiv-regulyativlik tamoyilining bevosita namoyon bo'lishidir.

Uchinchi komponent — **O'qitish metodlari, texnikasi va amaliyoti**. Nazariy mazmunni faol nutqiy tajribaga aylantiruvchi texnologik vositalar majmuasidir. Munozara, rolli o'yin, simulyatsiya, muammoli vaziyat, juftlik va guruhdagi interaktiv ish, mikroo'qitish kabi shakllar talabaning nutqini reproduktiv takrorlashdan produktiv muloqotga olib o'tadi. Topshiriqqa asoslangan ta'lim kommunikativ maqsadga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etish imkonini berishi haqidagi qarashlar bu komponentning metodik asosini mustahkamlaydi.

To'rtinchi komponent — **O'quv topshiriqlari**. 5O' tizimida integratsiyaning amaliy tuguni vazifasini bajaradi. Chunki aynan topshiriqda maqsad, mazmun, metod, vaziyat, hamkorlik shakli va baholash mezoni bir vaqtda konkretlashadi. Yo'naltirilgan topshiriqlar "mavzu haqida gapiring" shaklidagi umumiy ko'rsatmadan farqli ravishda o'qituvchilik faoliyatining aniq kommunikativ vazifalarini modellashtiradi: yangi mavzuni tushuntirish, o'quvchining

notoʻgʻri javobiga pedagogik munosabat bildirish, bahsni boshqarish, savolga izohli javob berish, ota-ona yoki hamkasb bilan professional muloqot qilish va dars yakunini ogʻzaki umumlashtirish.

Beshinchi komponent — **Oʻqitish muhiti**. Nutqiy faoliyatning psixologik, ijtimoiy va texnologik sharoitlarini qamrab oladi. Xatodan qoʻrqmay gapirish mumkin boʻlgan psixologik xavfsiz muhit, sheriklikka asoslangan munosabat, auditoriyaning interaktiv tashkil etilishi hamda raqamli vositalardan maqsadli foydalanish talabaning nutqiy faolligini oshiradi. Vaziyatli oʻrganish nazariyasidagi bilimning faoliyat kontekstida shakllanishi haqidagi gʻoya mazkur komponentni vaziyatlarni modellashtirish bilan bogʻlashga asos beradi.

5Oʻ tizimining ilmiy-metodik mohiyati komponentlar roʻyxatida emas, balki komponentlararo integratsiyada namoyon boʻladi. Masalan, oʻqituvchi tomonidan berilgan vaziyatli topshiriq tegishli interaktiv metod orqali tashkil etilib, hamkorlikka mos muhitda oʻrganuvchining mustaqil nutqiy faoliyatiga aylantiriladi; bajarilish jarayonida oʻqituvchi va tengdoshlar qayta aloqa beradi; oʻrganuvchi esa refleksiya asosida keyingi nutqiy harakatini tartibga soladi. Shu tariqa tizimda chiziqli "oʻqituvchi — talaba" modeli oʻrniga koʻp yoʻnalishli kommunikativ aloqalar yuzaga keladi.

2-jadval. 5Oʻ tizimi va pedagogik model bloklarining integratsiyasi

Pedagogik model bloki	5Oʻ komponentlarining yetakchi roli	Asosiy jarayon	Kutiladigan natija
Maqsadli blok	Oʻqituvchi Oʻrganuvchi	Ogʻzaki kommunikativ ehtiyoj va maqsadlarni aniqlash	Maqsadni anglagan va faol nutqiy pozitsiyaga ega talaba
Mazmuniy blok	Oʻquv topshiriqlari Oʻqituvchi	Nutqiy niyatlar, til va muloqot vositalarini tanlash	Nutq mazmunining kontekstga mosligi
Jarayon-texnologik blok	Metodlar, texnikalar va amaliyot Oʻqitish muhiti Oʻrganuvchi	Interaktiv mashq, simulyatsiya, mikrooʻqitish, hamkorlik	Ravon, mantiqiy va vaziyatga mos ogʻzaki faoliyat
Baholash-natijaviy blok	Oʻqituvchi Oʻrganuvchi Oʻquv topshirigʻi	Mezonli baholash, oʻzini/oʻzaro baholash, refleksiya, qayta aloqa	Aniqlangan rivojlanish dinamikasi va keyingi individual maqsadlar

Maqsadli blok tizimning yoʻnalishini belgilaydi. Unda boʻlajak oʻqituvchining kommunikativ ehtiyojlari, pedagogik vaziyatlarda bajarishi kerak boʻlgan nutqiy funksiyalar va rivojlantiriladigan koʻnikmalar aniqlanadi. Mazmuniy blok ushbu maqsadlarni ogʼzaki mavzular, kommunikativ niyatlar, nutqiy strategiyalar va vaziyatli topshiriqlar mazmuniga aylantiradi. Jarayon-texnologik blokda mazmun interaktiv metod va texnikalar orqali faoliyatga tatbiq etiladi. Baholash-natijaviy blok esa erishilgan nutqiy natijani mezonlar asosida aniqlab, yangi oʻquv sikli uchun qayta aloqa hosil qiladi.

Tizimning ishlashida interaktiv nutqiy hamkorlik birinchi tayanch mexanizm hisoblanadi. Ogʻzaki nutq monologik reproduksiya bilan cheklanmaydi; oʻqituvchi savol beradi, javobni tinglaydi, aniqlashtiradi, eʼtirozga munosabat bildiradi, navbatni boshqaradi va auditoriyaning reaksiyasiga qarab nutqini oʻzgartiradi. Shu sababli 5Oʻ tizimida dialog, polilog, juftlik va guruhdagi muloqot topshiriqlari alohida ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi mexanizm — vaziyatli-kontekstual tashkil etish — nutqiy topshiriqni kelajak faoliyat sharoitiga yaqinlashtiradi. Topshiriqning kim bilan, qaysi maqsadda, qanday pedagogik vaziyatda va qanday kutilmagan kommunikativ omillar mavjudligida bajarilishi oldindan belgilanadi. Natijada talaba tayyor matnni qayta aytishdan koʻra, vaziyatga mos nutqiy qaror qabul qilishga majbur boʻladi.

Uchinchi mexanizm — refleksiv-regulyativlik — talabaning oʻz nutqini kuzatishi, kuchli va zaif jihatlarini aniqlashi hamda keyingi harakatni rejalashtirishini nazarda tutadi. Refleksiya topshiriqdan keyingi formal savol emas, balki "nimani aytdim → qanday aytdim → suhbatdosh qanday qabul qildi → nimani oʻzgartirishim kerak" zanjiri asosidagi oʻzini boshqarish jarayoni sifatida tashkil etiladi.

Toʻrtinchi mexanizm — moslashuvchan qayta aloqa — oʻqituvchi, tengdosh va oʻzini baholash manbalarini birlashtiradi. Qayta aloqa faqat xatoni koʻrsatish bilan cheklanmasdan, mazmunning aniqligi, mantiqiy izchillik, ravonlik, nutqiy etikaga rioya qilish, vaziyatga moslik va kommunikativ taʼsirchanlik kabi mezonlar asosida keyingi rivojlanish yoʻnalishini belgilashi kerak. Shu jihatdan baholash natijani qayd etuvchi yakuniy amaliyotdan rivojlanishni boshqaruvchi mexanizmga aylanadi.

Natijada 5Oʻ integrativ metodik tizimining dinamik formulasi quyidagicha ifodalanadi: ogʻzaki kommunikativ maqsad → vaziyatli mazmun va topshiriq → interaktiv metodik faoliyat → refleksiya va mezonli baholash → moslashuvchan qayta aloqa → yangilangan individual nutqiy maqsad. Mazkur sikl takrorlangan sari oʻrganuvchining ogʻzaki nutq faoliyati murakkablashib, mustaqillik darajasi ortib boradi.

MUHOKAMA

Olingan konseptual natijalar kommunikativ kompetensiyani real ijtimoiy vaziyatda til vositalaridan maqsadga muvofiq foydalanish qobiliyati sifatida koʻruvchi yondashuvlar bilan uygʻunlashadi. Biroq 5Oʻ tizimida asosiy eʼtibor kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy tasnifidan koʻra, boʻlajak oʻqituvchining nutqini yuzaga keltiruvchi metodik shartlarning oʻzaro integratsiyasiga qaratiladi. Shu jihatdan tizim kommunikativ kompetensiya nazariyasini pedagogik

tayyorgarlikning konkret metodik mexanizmiga aylantirishga urinadi. J. Lave va E. Wengerning vaziyatli oʻrganish konsepsiyasi oʻrganishni ijtimoiy amaliyotda ishtirok etish bilan bogʻlaydi. 5Oʻ tizimidagi vaziyatli-kontekstual tashkil etish ham shu gʻoyaga yaqin, ammo u boʻlajak oʻqituvchi nutqining maxsus didaktik modellashtirilishiga urgʻu beradi. Talaba real maktab amaliyotiga kirishdan avval auditoriyada professional vaziyatlarning kommunikativ modelini bajaradi. Bu yondashuv nazariy bilim va harakat oʻrtasidagi masofani qisqartirish imkonini beradi.

M. Eraut professional bilimning kitobiy bilim, boshqa kishilardan oʻrganish va shaxsiy tajriba orqali shakllanishini koʻrsatadi. 5Oʻ tizimida bu uch yoʻnalish mazmun, hamkorlik va amaliy topshiriqlar orqali birlashtiriladi. Oʻrganuvchi nazariy qoidani oʻzlashtiradi, oʻqituvchi va tengdoshlardan nutqiy model hamda qayta aloqa oladi, soʻng vaziyatli topshiriqda shaxsiy kommunikativ tajribani hosil qiladi. Shunday qilib, ogʻzaki nutq "bilish"dan "bajara olish"ga oʻtuvchi faoliyat sifatida shakllanadi. C. Goh va A. Burns ogʻzaki nutqni oʻqitishda nazariya va amaliyotni yaxlit metodik doirada birlashtirish, turli tipdagi nutqiy topshiriqlardan foydalanish zarurligini koʻrsatadi. Thornbury esa gapirishni oʻqitishda ravonlik, aniqlik, registr, suhbat va munozara kabi faoliyatlarni muhim deb hisoblaydi. 5Oʻ tizimi bu metodik gʻoyalarni boʻlajak oʻqituvchining kontekstiga moslashtirib, nutqiy topshiriqni oʻqituvchi → oʻrganuvchi → metod → muhit aloqalarining markaziy didaktik tuguniga aylantiradi.

R. Ellis tomonidan tizimlashtirilgan topshiriqqa asoslangan yondashuv kommunikativ maqsadga ega vazifalar orqali oʻrganishni faollashtirish imkonini beradi. 5Oʻ tizimida esa topshiriq faqat kommunikativ faoliyat birligi emas, balki pedagogik modelning maqsadi, mazmuni, texnologiyasi va baholash mezonlarini bogʻlovchi integrator sifatida talqin qilinadi. Shu sababli bir xil metod turli topshiriq va muhitda turlicha pedagogik natija berishi mumkinligi hisobga olinadi. Taklif etilayotgan tizimning metodik afzalligi shundaki, u ogʻzaki nutqni rivojlantirishni bitta metod, alohida mashqlar majmuasi yoki faqat baholash vositasiga bogʻlab qoʻymaydi. Tizim samaradorligi besh komponentning oʻzaro muvofiqligiga tayanadi. Masalan, yuqori sifatli vaziyatli topshiriq interaktiv muhit va mos qayta aloqasiz kutilgan natijani bermasligi mumkin; samarali metod esa oʻrganuvchining faol subyekt pozitsiyasi shakllanmagan sharoitda formal mashqqa aylanib qoladi. Demak, integratsiya tizimning qoʻshimcha xususiyati emas, uning ishlash shartidir.

Shu bilan birga, ushbu maqoladagi natijalar konseptual-metodik darajada olinganini alohida qayd etish lozim. 5Oʻ tizimining boʻlajak oʻqituvchilarning ogʻzaki nutq koʻrsatkichlariga taʼsiri keyingi bosqichda tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi, kirish va yakuniy diagnostika natijalari statistik usullar bilan qiyoslanishi zarur. Bunday empirik tekshiruv tizimning qaysi komponentlari va aloqalari eng yuqori pedagogik taʼsirga ega ekanini aniqlash imkonini beradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari 5Oʻ integrativ metodik tizimini boʻlajak oʻqituvchilarning ogʻzaki nutq koʻnikmalarini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan yaxlit metodik konstruksiya sifatida tavsiflash imkonini berdi. Tizimning besh komponenti — Oʻqituvchi, Oʻrganuvchi, Oʻqitish metodlari, texnikasi va amaliyoti, Oʻquv topshiriqlari hamda Oʻqitish muhiti — alohida elementlar yigʻindisi emas, balki oʻzaro funksional bogʻlangan didaktik birliklardir. 5Oʻ tizimining pedagogik model bilan integratsiyasi maqsadli, mazmuniy, jarayon-texnologik va baholash-natijaviy bloklar orqali taʼminlanadi. Mazkur bloklar "maqsadni belgilash → mazmun va vaziyatni tanlash → interaktiv faoliyatni tashkil etish → natijani baholash → qayta aloqa asosida keyingi maqsadni aniqlash" siklini hosil qiladi.

Interaktiv nutqiy hamkorlik, vaziyatli-kontekstual tashkil etish, refleksiv-regulyativlik va moslashuvchan qayta aloqa tizimning asosiy ishlash mexanizmlari sifatida belgilandi. Ularning uygʻunligi talabaning vaziyatlarda faqat toʻgʻri gapirishini emas, balki fikrni maqsadga muvofiq tashkil etish, suhbatdoshga moslashtirish, muloqotni boshqarish va oʻz nutqini takomillashtirish qobiliyatini rivojlantirishga yoʻnaltiriladi.

Amaliy jihatdan 5Oʻ tizimi oliy pedagogik taʼlimdagi nutqiy tayyorgarlik mashgʻulotlarini loyihalash, vaziyatli topshiriqlar bankini ishlab chiqish, mikrooʻqitish va simulyatsiya mashgʻulotlarini tashkil etish hamda mezonli baholash vositalarini yaratishda metodik asos boʻlib xizmat qilishi mumkin. Keyingi tadqiqot bosqichida tizimning samaradorligini tajriba va nazorat guruhlari kesimida diagnostik, mezonli va statistik tahlil asosida tekshirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hymes D. On Communicative Competence // *Sociolinguistics* / eds. J. B. Pride, J. Holmes. – Harmondsworth: Penguin Books, 1972. – P. 269–293.
2. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // *Applied Linguistics.* – 1980. – Vol. 1, No. 1. – P. 1–47. – DOI: 10.1093/applin/I.1.1
3. Lave J., Wenger E. *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 138 p. – DOI: 10.1017/CBO9780511815355
4. Eraut M. *Developing Professional Knowledge and Competence.* – London: RoutledgeFalmer, 1994. – 272 p.
5. Goh C. C. M., Burns A. *Teaching Speaking: A Holistic Approach.* – New York: Cambridge University Press, 2012. – 301 p.
6. Thornbury S. *How to Teach Speaking.* – Harlow: Pearson Education, 2005. – 156 p.
7. Ellis R. *Task-Based Language Learning and Teaching.* – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 387 p.
8. Vygotsky L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes* / eds. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.

9. Schön D. A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action.* – New York: Basic Books, 1983. – 374 p.

10. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching.* – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014. – 410 p.